

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมมนุษย์เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมในการเรียนรู้โดยการบริโภคข่าวสารและนำไปใช้ประโยชน์ รวมถึงการแลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้ต่อกันอันจะนำมาซึ่งความงอกงามของสังคม ทั้งนี้ กระบวนการที่จะนำความเจริญงอกงามมาสู่สังคมมนุษย์ คือ กระบวนการจัดการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างภูมิปัญญาของชาติ เป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง (วันชัย ดนัยตโนมุต, 2542, หน้า 2) การพัฒนาประเทศให้มีศักยภาพ และการยกระดับประเทศเข้าสู่คุณภาพและมาตรฐานสากลนั้น จำเป็นต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ และการพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพที่ดีที่สุดก็คือการพัฒนาในด้านการศึกษากล่าวได้ว่า การศึกษาและการพัฒนาคนคือจุดเริ่มต้นไปสู่การพัฒนาทั้งหลาย การศึกษาคือรากฐานของการเตรียมมนุษย์และสังคมให้พร้อมที่จะเผชิญการเปลี่ยนแปลง สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ แนวทางการจัดการศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองของประเทศสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคมได้ (วิชัย ดันศิริ, 2539, หน้า 12) ดังนั้น คุณภาพของทรัพยากรมนุษย์จึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาเป็นสำคัญ

การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาถือว่ามีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นการผลิตกำลังคนระดับกลางเพื่อการพัฒนาประเทศ มุ่งให้ประชาชนมีความรู้ มีทักษะในการประกอบอาชีพขั้นต้น เป็นรากฐานของศาสตร์และวิชาชีพต่าง ๆ แนวทางการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2541, หน้า 173) ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) กำหนดวัตถุประสงค์การจัดการศึกษาไว้ว่า เพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ และส่งผลให้บรรลุจุดมุ่งหมายความเป็นเลิศทางการศึกษา โดยให้การศึกษาเป็นกลไกในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีสุขภาพดี ทั้งกายและจิตใจ มีลักษณะนิสัย ทักษะสมรรถภาพที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้ เข้าใจ ความเป็นประชาธิปไตย รัก ห่วงแทนทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งสามารถร่วมมือพัฒนาความเจริญก้าวหน้าให้กับท้องถิ่น ประเทศชาติ และร่วมมือกันแข่งขันในประชาคมโลกได้อย่างเหมาะสม มั่นคง และยั่งยืน

โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นหน่วยงานหรือองค์การทางการศึกษาที่มีหน้าที่ในการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนที่มีคุณภาพตามที่ประเทศชาติต้องการ ซึ่งงานโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนแล้วยังขึ้นอยู่กับสมรรถภาพหรือความสามารถในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนเป็นสำคัญ กล่าวได้ว่า การบริหารงานให้ประสบความสำเร็จนั้นผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีอุดมการณ์ที่ชัดเจน มีเทคนิคในการบริหาร มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคม (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2543, หน้า 21) การบริหารงานโรงเรียนในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น ผู้บริหารจำเป็นต้องมีความสามารถในการวินิจฉัยสั่งการ พร้อมทั้งกำกับ ติดตามดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามเป้าหมาย รวมทั้งการให้คำแนะนำ หรือนิเทศงานด้วย ขณะเดียวกันในสถานศึกษาประกอบด้วยบุคลากร ทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายปฏิบัติการสอน และฝ่ายส่งเสริมสนับสนุนการสอน (นิพนธ์ กินาวงศ์, 2526, หน้า 2) ซึ่งการจะบริหารงานให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องใช้ความสามารถในการบริหารงานบุคคล ซึ่งเป็นการจัดคนเข้าทำงานอย่างมีความเหมาะสม ดังนั้น การจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาจะถูกลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารงานโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ และการที่ผู้บริหารโรงเรียนจะบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้มากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และขอบข่ายของการบริหารงานโรงเรียนอย่างชัดเจน ทั้งนี้ ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนใหญ่บริหารงานตามนโยบายที่ผู้บริหารระดับสูงกำหนดไว้ จึงยังไม่เกิดการปฏิบัติที่แท้จริง และทำให้เกิดปัญหาการดำเนินงานภายในโรงเรียน รวมทั้งไม่เกิดประสิทธิผลในการบริหารเท่าที่ควร

โดยอาศัยแนวปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 โรงเรียนจึงต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และต้องปฏิบัติงานร่วมกันในการบริหารงานของโรงเรียน ทำให้รูปแบบขององค์กรมีการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ได้แก่ ปฏิรูประบบการศึกษา ปฏิรูปการเรียนรู้ ปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการศึกษา ปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา และการปฏิรูปทรัพยากร ทำให้ผู้บริหารต้องใช้ความสามารถในการบริหารงานทุกด้าน แต่โดยที่โรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วไปมีข้อจำกัด รวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของโรงเรียน ตลอดจนสมรรถภาพการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนที่มีไม่เท่าเทียมกัน จึงทำให้การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาไม่บรรลุเป้าหมาย และยังไม่สามารถสนองตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาได้อย่างครบถ้วน (รุจิรา สุวประดับ, 2546, หน้า 3)

การจัดการศึกษาในเขตภาคตะวันออก ได้แก่ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี และสระแก้ว มีโรงเรียนมัธยมศึกษาในปีการศึกษา 2545 รวมทั้งสิ้น 184 โรงเรียน พื้นที่ในเขตภาคตะวันออกส่วนใหญ่เป็นเขตอุตสาหกรรม สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนจากชุมชนเกษตรกรรมมาเป็นชุมชนอุตสาหกรรม ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องใช้ความสามารถในการปรับเปลี่ยนองค์กร และใช้ความสามารถในการบริหารงานโรงเรียนให้เป็นไปตามนโยบาย การปฏิรูปการศึกษา รวมทั้งต้องคำนึงถึงความต้องการของสังคม ชุมชน และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป ดังนั้น ความสำเร็จในการบริหารงานโรงเรียนจึงขึ้นอยู่กับสมรรถภาพ การบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนเป็นสำคัญ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียน ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตภาคตะวันออก ทั้ง 7 งาน ได้แก่ การบริหารงานทั่วไป การบริหารงานธุรการ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานปกครองนักเรียน การบริหารงาน บริการ การบริหารงานโรงเรียนกับชุมชน และการบริหารงานอาคารสถานที่ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้มีส่วน เกี่ยวข้องมีโอกาสพิจารณาความสามารถในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา และ ได้ข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางพัฒนาศักยภาพ และสมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษา ให้มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตภาคตะวันออก จำแนกตาม เพศ ประสบการณ์ และขนาดโรงเรียน ตามความคิดเห็น ของผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อเปรียบเทียบสมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียน ระหว่างผู้บริหารโรงเรียน เพศชาย กับผู้บริหารโรงเรียนเพศหญิง
3. เพื่อเปรียบเทียบสมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียน ระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ที่มีประสบการณ์มาก กับผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์น้อย
4. เพื่อเปรียบเทียบสมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียน ระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ขนาดต่างกัน
5. เพื่อเปรียบเทียบสมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียน มัธยมศึกษา ระหว่างความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา และประธาน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการศึกษาครั้งนี้อาจเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในเขตภาคตะวันออกใช้เกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำถามของการวิจัย

1. สมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตภาคตะวันออก จำแนกตาม เพศ ประสบการณ์ และขนาดโรงเรียน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับใด
2. สมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียน ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนเพศชาย กับผู้บริหารโรงเรียนเพศหญิง แตกต่างกันหรือไม่
3. สมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียน ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์มาก กับผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์น้อย แตกต่างกันหรือไม่
4. สมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียน ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนขนาดต่างกัน แตกต่างกันหรือไม่
5. สมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ระหว่างความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แตกต่างกันหรือไม่

สมมติฐานของการวิจัย

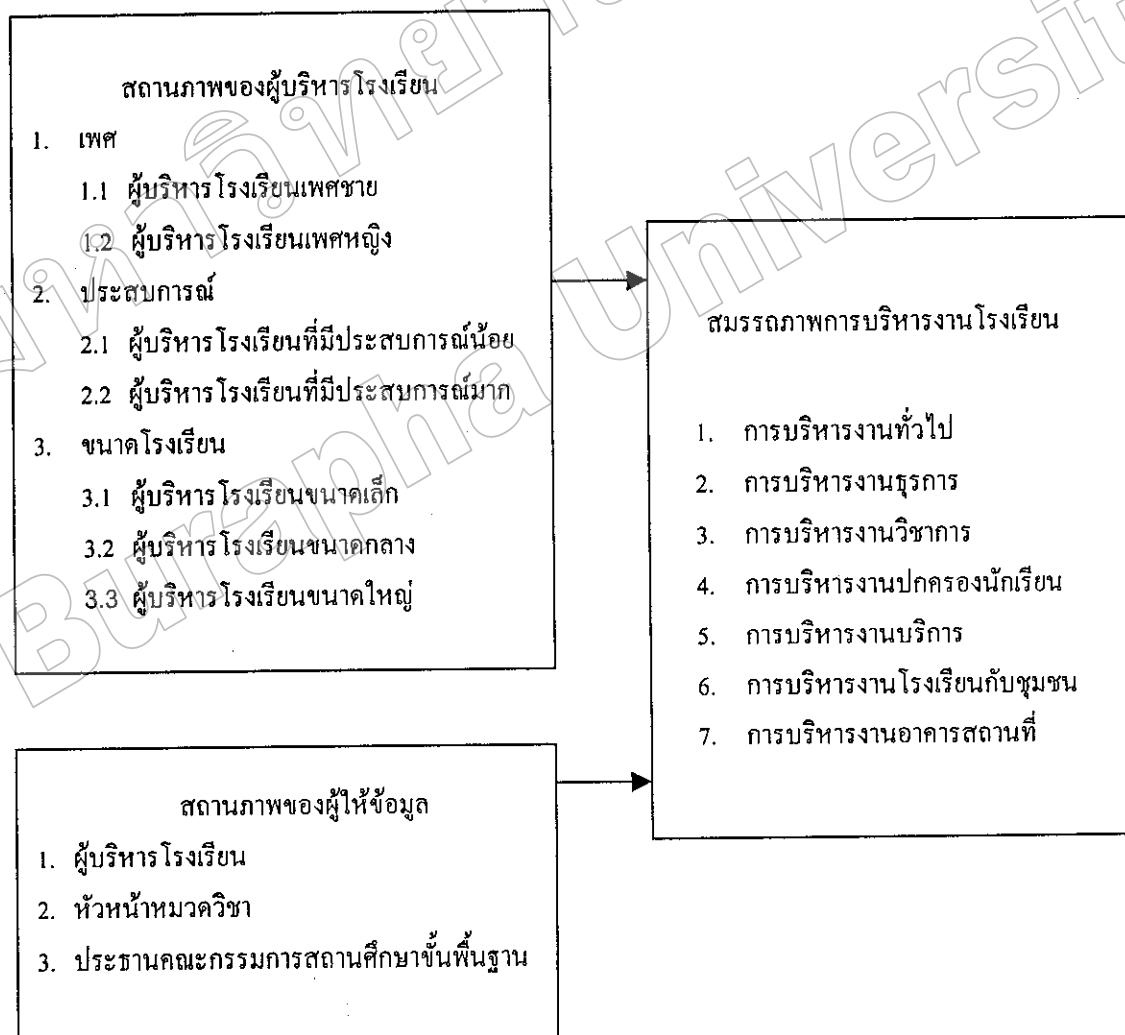
1. สมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียน ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนเพศชาย กับผู้บริหารโรงเรียนเพศหญิง แตกต่างกัน
2. สมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียน ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์มาก กับผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์น้อย แตกต่างกัน
3. สมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียน ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนขนาดต่างกัน แตกต่างกัน
4. สมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ระหว่างความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แตกต่างกัน

กรอบความคิดของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เกี่ยวกับสมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตภาคตะวันออก โดยใช้กรอบแนวคิดการศึกษาการบริหารงานโรงเรียนของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2539, หน้า 69) ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ศึกษากับผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจำแนก เพศ ประสบการณ์ และขนาดโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเป็นตัวแปรสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ดังกรอบความคิดการวิจัย ดังนี้

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 1 กรอบความคิดของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา เนื้อหาของการวิจัยนี้เกี่ยวกับสมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียน ตามภารกิจหรืองานโรงเรียน ตามแนวคิดของ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2539, หน้า 69) มุ่งศึกษาเฉพาะสมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตภาคตะวันออกเฉียงใต้ ดังต่อไปนี้

- 1.1 การบริหารงานทั่วไป
- 1.2 การบริหารงานธุรการ
- 1.3 การบริหารงานวิชาการ
- 1.4 การบริหารงานปกครองนักเรียน
- 1.5 การบริหารงานบริการ
- 1.6 การบริหารงานโรงเรียนกับชุมชน
- 1.7 การบริหารงานอาคารสถานที่

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตภาคตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี และสระแก้ว จำนวน 184 คน หัวหน้าหมวดวิชา จำนวน 184 คน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 184 คน รวมประชากร จำนวน 552 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 184 โรงเรียน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้จากการสุ่มโรงเรียนหน่วยสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 125 โรงเรียน จากประชากรโรงเรียน 184 โรงเรียน ตามตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, p. 607) และจากโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างแต่ละแห่ง สุ่มบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับโรงเรียนแบบเจาะจงตามตำแหน่ง โรงเรียนละ 3 ตำแหน่ง คือ ผู้บริหารโรงเรียน 1 คน หัวหน้าหมวดวิชา 1 คน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 1 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น จำนวน 375 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรต้น ประกอบด้วย สถานภาพของผู้บริหารโรงเรียน และสถานภาพของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

3.1.1 สถานภาพของผู้บริหารโรงเรียน

3.1.1.1 เพศ

3.1.1.1.1 ผู้บริหารโรงเรียนเพศชาย

3.1.1.1.2 ผู้บริหารโรงเรียนเพศหญิง

3.1.1.2 ประสบการณ์

3.1.1.2.1 ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์น้อย

3.1.1.2.2 ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์มาก

3.1.1.3 ขนาดโรงเรียน

3.1.1.3.1 ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก

3.1.1.3.2 ผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลาง

3.1.1.3.3 ผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่

3.1.2 สถานภาพของผู้ให้ข้อมูล

3.1.2.1 ผู้บริหารโรงเรียน

3.1.2.2 หัวหน้าหมวดวิชา

3.1.2.3 ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ สมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียน

7 ด้าน ตามหลักการบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา (2539, หน้า 69) ดังนี้

3.2.1 การบริหารงานทั่วไป

3.2.2 การบริหารงานธุรการ

3.2.3 การบริหารงานวิชาการ

3.2.4 การบริหารงานปกครองนักเรียน

3.2.5 การบริหารงานบริการ

3.2.6 การบริหารงานโรงเรียนกับชุมชน

3.2.7 การบริหารงานอาคารสถานที่

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียน หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ปฏิบัติงานตามลักษณะงานที่กำหนดโดยคู่มือการปฏิบัติงานของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2539, หน้า 69) ซึ่งวิจัยนี้ศึกษาจากความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจำแนกความสามารถในการบริหารงานโรงเรียนได้ 7 ลักษณะ ดังนี้

1.1 การบริหารงานทั่วไป หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดทำแผนปฏิบัติงานของโรงเรียน การชี้แจงแผนปฏิบัติการของโรงเรียนให้บุคลากรโรงเรียนได้ทราบ การประชาสัมพันธ์แผนปฏิบัติการของโรงเรียน การประเมินผลแผนปฏิบัติการโรงเรียน การจัดทำแผนภูมิการบริหารงานโรงเรียน การกำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน การจัดให้มีหน่วยงานสารสนเทศ การจัดทำระบบสารสนเทศ การสนับสนุนให้บุคลากรโรงเรียนได้พัฒนาตนเอง การกำหนดหลักเกณฑ์ประเมินผลงานของบุคลากร การอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารในโรงเรียน และการบำรุงขวัญบุคลากรของโรงเรียน

1.2 การบริหารงานธุรการ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการดำเนินงานรวบรวมข้อมูล ระเบียนและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานธุรการ การจัดทำแผนงานธุรการ การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ การจัดบุคลากร การจัดสถานที่ การลงทะเบียนรับส่งเอกสาร และหนังสือราชการ การโต้ตอบหนังสือราชการ การเก็บรักษาและทำลายหนังสือราชการ การบริการเกี่ยวกับงานสารบรรณ การทำหลักฐานการเงินและการบัญชี การรับเงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงิน การควบคุมและตรวจสอบ การประเมินผลการใช้จ่ายเงิน การจัดซื้อจัดจ้าง การจัดทำบัญชีวัสดุและทะเบียนครุภัณฑ์ การบำรุงรักษาพัสดุและการปรับปรุง การตรวจสอบพัสดุประจำปีและการจำหน่ายพัสดุ การจัดทำทะเบียนที่ราชพัสดุ การจัดทำทะเบียนประวัติข้าราชการครูและลูกจ้าง การจัดทำหลักฐานการปฏิบัติราชการ และการประเมินผลงานธุรการ

1.3 การบริหารงานวิชาการ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดทำคู่มือครูและคู่มือนักเรียน การจัดทำแผนปฏิบัติงานวิชาการ การจัดทำแผนภูมิการบริหารงานวิชาการ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน การจัดครูเข้าสอน การสนับสนุนให้ครูอาจารย์เข้ารับการอบรมทางวิชาการ การดำเนินการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน และการดำเนินการจัดทำคลังข้อสอบ

1.4 การบริหารงานปกครองนักเรียน หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการดำเนินงานจัดทำแผนปฏิบัติงานปกครองนักเรียน การจัดทำแผนภูมิ การบริหารงานปกครองนักเรียน การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากร การสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาวิสัย คุณธรรม และจริยธรรมของนักเรียน การจัดประชุม การจัดสัมมนา เชิงปฏิบัติการให้กับผู้ปกครอง การจัดเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียน การให้คณะกรรมการนักเรียนมีส่วนร่วมให้ข้อมูลการบริหารโรงเรียน การดำเนินการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด การป้องกันแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ และการปรับปรุงการบริหารงานปกครองนักเรียน

1.5 การบริหารงานบริการ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการดำเนินงานจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน การจัดทำแผนงานบริการ การจัดทำแผนภูมิการบริหาร

งานบริการ การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากร การจัดให้มีห้องปฏิบัติงาน บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก การใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการดำเนินงานบริการ การจัดบริการด้านไฟฟ้า โทรศัพท์ โทรสาร และไปรษณีย์ การจัดบริการน้ำดื่ม น้ำใช้ การจัดบริการโภชนาการ การจัดบริการห้องพยาบาลและเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็น การบริการห้องสมุด การจัดบริการด้านโสตทัศนูปกรณ์ การดำเนินการแนะแนวและให้คำปรึกษาแก่นักเรียน การจัดกิจกรรมสหกรณ์ และการปรับปรุงการบริหารงานบริการ

1.6 การบริหารงานโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียน เกี่ยวกับการจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน การจัดทำแผนงานสร้างความสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชน การสนับสนุนให้บุคลากรเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การให้ท้องถิ่นและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกาศเกียรติคุณของนักเรียนและบุคลากร การสนับสนุนชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแข่งขันกีฬา การดำเนินการรวบรวมเกียรติประวัติของโรงเรียน การจัดบริการข่าวสารแก่ชุมชน การจัดอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน การจัดบริการแก่ชุมชนด้านกิจกรรมนันทนาการ การบริการด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์แก่ชุมชน การสนับสนุนให้โรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน การดำเนินการจัดตั้งสมาคมศิษย์เก่าและผู้ปกครอง และการปรับปรุงการบริหารงานโรงเรียนกับชุมชน

1.7 การบริหารงานอาคารสถานที่ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียน เกี่ยวกับการดำเนินงานจัดทำแผนปฏิบัติการงานอาคารสถานที่ การดำเนินการให้บริเวณโรงเรียนร่มรื่นสวยงามมีบรรยากาศทางวิชาการ การดำเนินการด้านตกแต่งอาคารเรียน การจัดห้องเรียน การกำหนดผู้รับผิดชอบในการดูแลรักษาบำรุงอาคารสถานที่ การจัดให้มีอุปกรณ์ประจำห้องเรียน การจัดให้มีห้องปฏิบัติการด้านวิชาการแต่ละหมวดวิชา การจัดให้มีโรงฝึกงาน และอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ การจัดให้มีโรงอาหารที่ถูกต้องลักษณะและมีเครื่องอำนวยความสะดวก การจัดให้มีหอประชุมและอุปกรณ์อำนวยความสะดวก การจัดให้มีห้องน้ำห้องส้วม การจัดให้มีอาคารพลศึกษา และการปรับปรุงการบริหารงานอาคารสถานที่

2. ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากกรมสามัญศึกษาให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานศึกษา ซึ่งในวินัยนี้กำหนดให้เป็นผู้ให้ข้อมูลการวิจัย และจำแนกสถานภาพของผู้บริหารโรงเรียนเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

2.1 เพศ หมายถึง สถานภาพทางกายภาพของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งจำแนกได้

2 ลักษณะ คือ ผู้บริหารโรงเรียนเพศชาย และผู้บริหารโรงเรียนเพศหญิง

2.2 ประสบการณ์ หมายถึง ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานศึกษาของผู้บริหาร ซึ่งจำแนกเป็น 2 ระดับประสบการณ์ ดังนี้

2.2.1 ประสพการณ์มาก หมายถึง ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ตั้งแต่ 10 ปี
ขึ้นไป

2.2.2 ประสพการณ์น้อย หมายถึง ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งน้อยกว่า 10 ปี

2.3 ขนาดโรงเรียน หมายถึง ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนที่ผู้บริหารปฏิบัติงาน ซึ่งพิจารณาจากจำนวนนักเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

2.3.1 ขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนต่ำกว่า 500 คน

2.3.2 ขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนระหว่าง 500 – 1,499 คน

2.3.3 ขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1,500 คน ขึ้นไป

3. ผู้ให้ข้อมูล หมายถึง บุคคลที่มีหน้าที่ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของโรงเรียน ซึ่งในวิจัยนี้กำหนดให้เป็นผู้ให้ข้อมูลการวิจัยหรือผู้ตอบแบบสอบถามการวิจัย โดยจำแนกสถานภาพของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

3.1 ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าสถานศึกษา

3.2 ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง ประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกให้ทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน

3.3 หัวหน้าหมวดวิชา หมายถึง ข้าราชการครูที่ได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าหมวดวิชา และในวิจัยนี้ผู้วิจัยคัดเลือกให้เป็นผู้ตอบแบบสอบถามเฉพาะหัวหน้าหมวดวิชาที่อาวุโสมากที่สุด เพียงโรงเรียนละ 1 คน

4. เขตภาคตะวันออก หมายถึง การกำหนดเขตพื้นที่ตามสภาพภูมิศาสตร์ ประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี และสระแก้ว